

ІНВЕСТИЦІЇ В ЗДОРОВ'Я — ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

*"Здоров'я — це фундаментальна
антична характеристика
благородної, прекрасної і
досконалої людини"*
Платон

Досліджено стан з інвестуванням системи охорони здоров'я, розвитком медичної сфери. Дана оцінка стану здоров'я населення як передумови поліпшення інноваційного стратегічного розвитку та запропоновано шляхи його поліпшення.

In clause are investigated a condition of investment of system of protection of health, development of medical sphere. The estimation of a condition of health of the population as the basis for improvement innovative of strategic development is given and it is offered to ways of his improvement.

ВСТУП

Інноваційна діяльність є надзвичайно складним процесом, що характеризується багатьма інтенсивними зв'язками між різними компонентами всієї соціально-економічної системи. Для оцінки інноваційної діяльності існує більше 100 різних індикаторів. Останніми роками все активнішого впровадження набула концепція, що розглядає інноваційну діяльність як процес, в якому визначальну роль відіграє зворотній зв'язок зі споживачами кінцевої продукції. Цей підхід з позицій "національних інноваційних систем" заставляє аналізувати наукові та технологічні аспекти спільно з організаційними, інституціональними, економічними та іншими факторами.

У 2000 р. була прийнята "Лісабонська стратегія", що передбачала формування єдиного наукового та інноваційного простору в Європі, створенню якого має сприяти ряд факторів. Серед останніх — наявність відповідного інноваційного розвитку індекса розвитку людського потенціалу, серед показників якого важливе місце посідає стан здоров'я населення. До речі, останній є одним із базових показників конкурентоздатності працівників.

Україна як за показником інноваційного розвитку, так і конкурентоздатності посідає досить низьке (73-є) місце. Однією з причин цього, на наш погляд, є низький рівень інвестиційної діяльності, у тому числі у сферу охорони здоров'я, від діяльності якої залежить здоров'я нації. Протягом двох останніх десятиріч слово "інвестиції" стало відігравати особливу роль у житті будь-якої сфери економічної діяльності. Інвестиції — це будь-який

інструмент, в який можна вкласти гроші, з розрахунку збільшення їх вартості або забезпечення позитивної величини прибутку. Незалучені кошти не є інвестицією. Введення в дію об'єктів охорони здоров'я в останні 18 років різко зменшилось. Якщо у 1990 р., приміром, було введено лікарняних закладів на 6355 ліжок, то в 2007 р. — 497; амбулаторно-поліклінічних закладів (АПЗ) — відповідно на 20412 і 2533 відвідувань за зміну. Інвестиції в основному направляються на будівництво, реконструкцію і капітальний ремонт АПЗ, лікувальних корпусів. Основним видом інвестиційних витрат є капітальний ремонт, що складає більше половини всіх інвестиційних витрат. Інвестиції, як правило, пов'язані з розширенням основної діяльності, оскільки в цьому випадку необхідно враховувати цілий ряд нових факторів: можливість зміни положення підприємства, закладу на ринку послуг, доступність у додаткових матеріальних обсягах, людських і фінансових ресурсах, можливість освоєння нових ринків тощо. Інвестиції в людських капітал, зокрема в систему охорони здоров'я, є досить важливим кроком на шляху поліпшення інноваційної стратегії.

Тому метою нашого дослідження є пошук шляхів покращення здоров'я нації, у тому числі за рахунок зростання залучених інвестицій у сферу охорони здоров'я.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Численні дослідження, проведені у різних країнах світу, свідчать, що інвестиції в здоров'я населення безпосередньо впливають не лише на соціально-економічний, а й на інноваційний розвиток. Забезпечення остан-

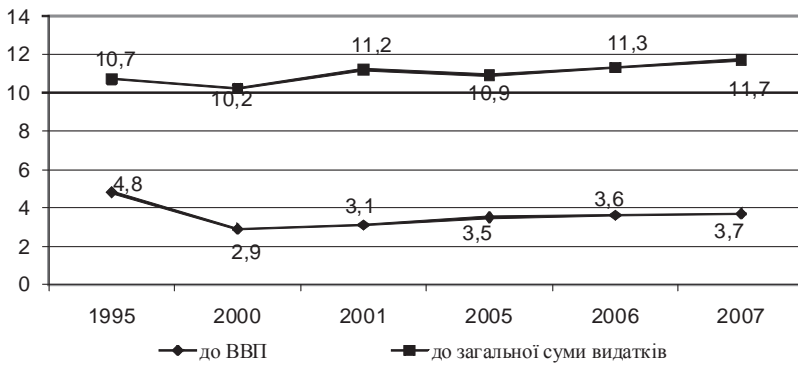

Рис. 1. Динаміка витрат зведеного бюджету на охорону здоров'я, % до загальної суми та ВВП

нього визначається стратегічним завданням. Тому й не дивно, що стан здоров'я населення досліджує багато науковців. Серед останніх варто назвати В. Євсєєва, Н. Римашевську, Г. Трілленберг, Л. Шевчук, Л. Чепелевську та багато ін. Проте більшість із них стан здоров'я розглядають як результат соціально-економічного розвитку. Водночас в їх роботах недостатня увага приділена інвестуванню здоров'я у якості чинника інноваційного розвитку.

Питання щодо направлення інвестицій в здоров'я стало активно обґрунтовуватись у науковому світі після того, як була опублікована доповідь Світового банку, присвячена охороні здоров'я. У ній підкреслюється, що міжнародні організації розглядають здоров'я як важливий чинник економічного розвитку. А тому витрати на охорону здоров'я можна розглядати у якості інвестицій, що приносять економічну віддачу. В Україні, не дивлячись на певне зростання витрат зведеного бюджету на охорону здоров'я, вони ще є недостатніми (рис. 1), особливо це видно, якщо їх порівняти з іншими країнами чи нормативами.

Приміром, в Австралії на охорону здоров'я виділяється 7,1% ВВП, у Бельгії — 8,4; Канаді — 8,6; Франції (ВООЗ визнала медичну систему цієї країни кращою в світі) — 8,9; США — 11,2%. У світі в цілому на охорону здоров'я виділяється 6,3% ВВП, у Єврозоні — 6,7, а в Україні — 3,7%. Досить показовими є витрати на охорону здоров'я на рік на душу населення. Якщо у названих країнах ці показники відповідно склали 1310, 1448, 2064, 1650 і 2867, то в Україні — 80,7 дол. США¹. Україна має населення у 6,5 раза менше, ніж у США, а обсяги фінансування охорони здоров'я — у 25 разів є меншими. І це залежить не лише від економічних показників. Скажімо, Україна за абсолютною величиною ВВП посідала у 2007 р. 52 місце в світі, тоді як за величиною витрат на охорону здоров'я — 78, у розрахунку на одного жителя — 85, а за величиною реальних витрат — 110.

У той же час фахівцями ВООЗ доведено, що у країнах, де величина ВВП на душу населення складає 20 тис. і більше дол. США, очікувана тривалість життя складає 78 років, а там, де 1 тис. — 50 років. Тобто зі зменшенням витрат на охорону здоров'я знижується показник тривалості очікуваного життя. Водночас віддача витрат на зміцнення охорони здоров'я очікується у вигляді про-

дуктивності праці та зростанні працездатності працівника. Зростання інвестицій в охорону здоров'я, як свідчить досвід багатьох країн світу, сприяє зростанню не просто тривалості життя, а перш за все більш продуктивного.

Сьогодні альтернативи інноваційної моделі економічного розвитку у світі не існує. Успіх же цієї моделі залежить від стану здоров'я працюючого населення. Дискусії щодо сутності здоров'я завжди мають гострий характер. Експерти ВООЗ вважають, що здоров'я людини на 15—20% визначається генетичним фактором, на 20—25% — залежить від стану довкілля, на 10—15% — від медичного забезпечення і на 50—55% — від способу життя. Здоров'я — це не лише відсутність хвороб, дискомфорту, а й стан, який дозволяє людині повноцінно виконувати її природні функції, перш за все трудові; вести здоровий спосіб життя, відчувати душевне, фізичне і соціальне благополуччя.

Німецький філософ А. Шопенгауер стверджує, що 9/10 нашого щастя залежить від здоров'я. При цьому все стає джерелом насолоди, тоді як без нього ніякі зовнішні блага не можуть доставити задоволення, навіть суб'єктивні блага. Якість розуму, душі, темпераменту при хворобливому стані ослаблюються і замирають. Звідси можна зробити висновок, що у цьому контексті здоров'я включає наступні категорії:

- відсутність хвороб;
- нормальне функціонування організму в системі "людина — навколишнє середовище";
- повне фізичне, духовне, розумове і соціальне благополуччя;
- здатність адаптовуватись до постійно змінюваних умов існування в оточуючому середовищі; до повноцінного виконання основних соціальних функцій тощо.

Розглядаючи людину як цілісну систему, слід виділити наступні види здоров'я: фізичне, психічне, моральне, соціальне. Тобто здоров'я — це багатомірна інтегрована характеристика особистості. Психічне здоров'я зумовлюють здорова нервова система та доброзичлива обстановка. Порушення психічного здоров'я частіше спостерігається у молодих людей, які в першу чергу мають формувати і забезпечувати реалізацію інноваційної моделі розвитку. Психічне здоров'я проявляється у недостатньому спілкуванні з ровесниками, їх нерідко ворожому ставленні до оточуючих, у сімейних розладах тощо. Цей тип здоров'я залежить від психічного комфорту чи дискомфорту, що виникає в результаті фрустрації потреб підлітка, що й зумовлює деривацію. А. Маслоу, приміром, приділяючи велику увагу психічному здоров'ю, головний акцент у своїх працях робить на наступних його складових:

- на намаганні людей бути всім, чим вони можуть бути;
- на необхідності розвивати свій потенціал через самоактуалізацію;
- на намаганні схильності до гуманістичних цінностей.

Він вважає, що самоактуалізуючій особистості при-

¹Економіка здравоохранения. — 2008. — №8. — С. 5.

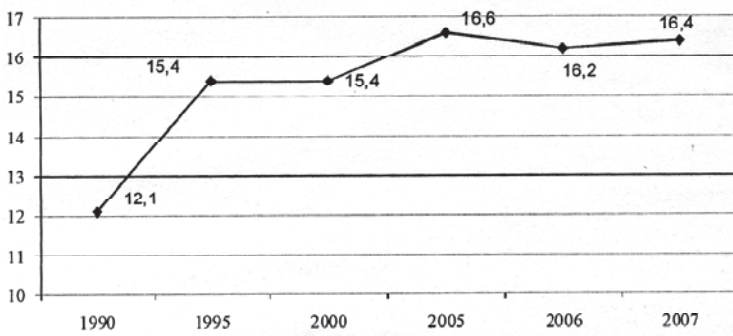

Рис. 2. Динаміка загального коефіцієнта смертності (частка від ділення кількості померлих протягом року на середньорічну кількість наявного населення)

сутні такі якості як: автономія, спонтанність, альтруїзм, бажання покращити життя людства, схильність до творчості. Саме остання якість і лежить в основі інноваційної діяльності.

Як уже зазначалось вище, важливим базовим показником конкурентоздатності працівника є фізичне здоров'я, яке, з медичної точки зору, — це стан розвитку органів і систем організму, основу якого складають морфологічні та функціональні резерви, що забезпечують адаптаційні реакції. Фізично здоровій людині притаманна нормальна структура, а також і відсутність скарг.

Аналіз статистичних даних свідчить, що фізичне здоров'я населення України є вкрай низьким. Загальний показник смертності має тенденцію до зростання (рис. 2).

Менше ніж за два десятки років Україна втратила 6 млн чол., у віці до 60 років помирає більше 380 чол. з кожної 1000 осіб, тоді як у розвинутих країнах Європи — вчетверо менше. Із 380 осіб 320 помирають через серцево-судинні хвороби: інфаркти, інсульти. Їх середній вік — 46 років. Спостерігається тенденція до омоложення цих захворювань. Ще у 60-ті роки минулого століття українці були в числі лідерів щодо стану здоров'я та тривалості життя. Остання тоді складала 73 роки, нині ж — 68, тобто на 5 років менше. У багатьох країнах світу середня тривалість життя зростає і нині вже досягає 82 років. У цих умовах зростає розрив між тривалістю життя в європейських країнах і в Україні.

Як відомо, з точки зору стану здоров'я, життя людини поділяється на два етапи:

- етап, коли людина живе без хвороб;

- етап, коли життя людини з хворобами. Якщо в Україні другий етап життя наступає у 52—53 роки, то у країнах Західної Європи — у 64—67 років. А це нега-

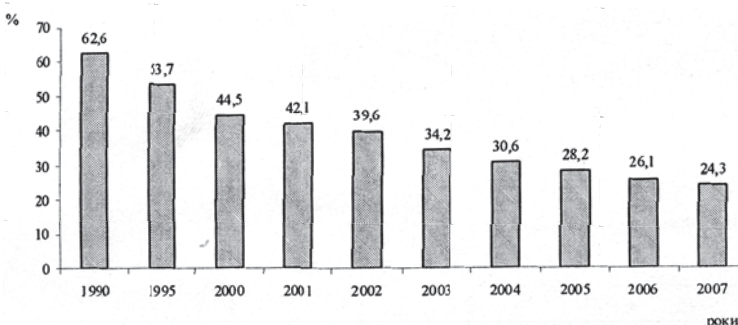

Рис. 3. Динаміка показника умовного здоров'я, %

тивно впливає не лише на соціально-економічний, а й інноваційний розвиток, а також на партнерські відносини нашої держави з іншими країнами. Зрозуміло, що мало існує в світі країн, які б мали велике бажання мати своїм партнером країну, показник здоров'я населення якої знаходиться на останньому місці в Європі. Хворі працівники практично не займаються інноваційною діяльністю. Частка ж практично здорового населення різко зменшується (рис. 3). Тобто нині умовно здоровими є лише 24% загальної кількості населення.

Фізичне здоров'я впливає на стан соціального та духовно-морального здоров'я. Соціальне здоров'я — це динамічна сукупність якостей особистості, що забезпечує гармонію між потребами людини і суспільства. Воно є передумовою орієнтації індивіда на реалізацію своєї життєвої цілі. Соціально здоровій людині присутні такі якості, що дозволяють успішно адаптуватись до умов сучасного життя, здійснювати самоосвіту та самовиховання, вміти долати різні проблеми, реалізувати свої життєві плани.

Соціально здорова людина здатна долати життєві труднощі, орієнтуватись на вищі етичні цінності. А критеріями такого здоров'я виступають:

- рівень соціальної адаптації;
- рівень соціальної активності;
- показник ефективності використання різних соціальних ролей тощо.

Соціальне здоров'я сприяє зміцненню духовно-морального здоров'я. Проблему духовності ще далеко до н. е. піднімали Платон, Цицерон. Духовно-моральне здоров'я — це здатність людини до творення добра, до самовдосконалення, милосердя, взаємодопомоги. Духовне здоров'я — це здоров'я розуму. Його критеріями виступають:

- оптимістичний погляд у майбутнє;
- гармонійність відносин із собою та навколишнім світом;

- вміння не ображати когось і самому не ображатись, відсутність почуття страху тощо.

Стан здоров'я в цілому і особливо духовно-морального здоров'я тісно пов'язаний з рівнем освіти. Саме освіта визначає ефективність, з якою домогосподарство трансформує наявні ресурси у кращий стан здоров'я. Освічені люди мають більші можливості правильно освоювати інформацію про здоров'я, ніж менш освічені. Прямий позитивний вплив освіти на здоров'я пов'язується з аналітичними здібностями і критичним мисленням, які дозволяють зрозуміти як потенційну шкоду тих чи інших дій для здоров'я, так і переваги, які дають хороше здоров'я. З освітою пов'язаний попит на медичні послуги, участь у профілактичних заходах, готовність використовувати нові технології тощо.

Водночас слід мати на увазі, що освіта більш опосередковано впливає на здоров'я. У світі, як свідчить статистика, скажімо, академіки живуть на 13 років довше від середньоспискового жителя планети. Це пояснюється тим, що більш кваліфікований працівник має роботу менш ри-

зиковану для здоров'я, має більше задоволення від роботи і більші доходи.

Здоров'я впливає на інноваційний розвиток як на макрорівні, так і на рівні кожного працівника. Чим кращим рівнем здоров'я володіє працівник, тим більшою є і пропозиція робочої сили та інвестиції у фізичний та інтелектуальний капітал. Існує тісний зв'язок між станом здоров'я і доходами населення. В свою чергу доходи впливають на здоров'я через умови життя, через можливість контролювати своє життя і почуття впевненості у собі.

ВИСНОВОК

Таким чином, інноваційна модель розвитку орієнтується на відносно поліпшення конкурентоздатності економіки, збереження високої інвестиційної активності. Поліпшення інноваційної діяльності в Україні та конкурентоздатності її працівників потребує покращення здоров'я населення. Адже здоров'я — це головне багатство нашого населення та економічно значуща категорія в сучасному суспільстві. Процес формування здоров'я населення відображає загальні тенденції соціально-економічного розвитку України. Найбільш гострими проблемами здоров'я українського суспільства є:

- високий рівень загальної смертності, особливо чоловіків працездатного віку;
- низький рівень народжуваності;
- від'ємний природний приріст населення;
- низька очікувана тривалість життя.

У подоланні цих негативних показників значна роль відводиться системі охорони здоров'я, покликаний вирішувати крупні стратегічні завдання, перш за все зміцнювати фізичне і соціальне благополуччя громадян, задовольняти зростаючі потреби населення в медичній допомозі, постійно вносити свій вклад у формування виробничого потенціалу суспільства, інноваційної моделі соціально-економічного розвитку. У цьому зв'язку розвиток охорони здоров'я має бути направлений на забезпечення:

- зниження негативних тенденцій медико-демографічної ситуації, зниження передчасної смертності та збільшення тривалості життя;
- збереження доступності медичної допомоги в досягнутих обсягах і вдосконалення процесу надання медичних послуг у відповідності з сучасним рівнем розвитку медичної науки і техніки;
- оптимізації структури мережі закладів охорони здоров'я з метою підвищення їх ефективності;
- посилення профілактичної направленості діяльності закладів охорони здоров'я, підвищення рівня діагностики захворюваності;
- доступності високотехнічних видів медичної допомоги населенню з урахуванням розвиненості інфраструктури медичної сфери тощо.

Впровадження інноваційних методів лікування дозволяє не лише підвищити ефективність лікувально-профілактичних закладів, а й отримати соціально-економічну ефективність від підвищення працездатності населення.

Інвестиції в охорону здоров'я стосуються найглибших основ господарської діяльності, визначають про-

цес економічного зростання в цілому. Вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, зростання економічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності як на рівні медичного закладу, так і на рівні медичної галузі в цілому.

Активізація інвестиційного процесу є одним із надійних механізмів соціально-економічних перетворень у медичній сфері. Держава має створити сприятливий інвестиційний клімат з метою більш широкого залучення інвестицій, у тому числі не лише внутрішніх. Без надійних капіталовкладень неможливо забезпечити створення і впровадження новітніх технологій, інформатизацію. А це є фундаментальною основою для забезпечення інтеграції нашої країни у Європейське співтовариство. Відтворювальні процеси відбуваються виключно на базі інвестування. Чим активнішим є інвестування, тим вищими є темпи відтворення та ефективних ринкових перетворень. В Україні дотепер, на жаль, не створено обґрунтованої системи підтримки інвестиційної діяльності медичних закладів.

Для поліпшення ситуації зі станом здоров'я, інвестиційною діяльністю необхідно забезпечити активізацію впровадження інвестицій в медичну сферу. Залучення інвестицій, у тому числі іноземних, було б дуже корисним для поліпшення інфраструктурного потенціалу сфери охорони здоров'я, модернізації медичних закладів, створення нових засобів виробництва на базі сучасної техніки та прогресивних технологій. Все це, на наш погляд, сприятиме як поліпшенню стану здоров'я населення, так і активізації розробки інвестиційної стратегії соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Бабенко А.И. Стратегическое планирование и социально-гигиеническая оценка функционирования медицинских организаций. — Новосибирск. — 2006. — 403 с.
 2. Гітман Л.-Дж., Джонк М. Д. Основи інвестування / Пер. з англ. — М.: Дело, 1997. — 601 с.
 3. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2007 році. — К., 2008. — 96 с.
 4. Закон України "Про інвестиційну діяльність". Зі змінами і доповненнями // Відомості ВР. — 1991. — №47.
 5. Куликов В., Роик В. Социальная политика как приоритет и приоритеты социальной политики // Российский экономический журнал. — 2005. — №1. — С. 7—12.
 6. Панфилова Э. Инвестиции в охрану здоровья не терпят отлагательства // Медицинский курьер. — 1997. — №4. — С. 52.
 7. Показатели здоровья населения и использования ресурсов здравоохранения в Украине за 2005—2006 годы. — К. — 2007. — 307 с.
 8. Семь инициатив Президента Украины по улучшению здоровья украинского народа. Всеукраинский форум "Здорова нація". — К. — 2007. — 15 с.
 9. Чубарова Т.В. Обеспечение населения медицинскими услугами: экономические проблемы // Вопросы прогнозирования. — 2008. — №6. — С. 21.
- Стаття надійшла до редакції 19.07.2009 р.*